

Întru această lună, în 21 de zile, pomenirea sfinților slăviților de Dumnezeu încoronați, și întocmai cu apostolii marilor împărați, Constantin și Elena.

Marele acesta, fericitul și pururea pomenitul între împărați, Constantin, fost-a fecior Constei ce-i zic Hlor și ale cinstitei Elenei. Că Consta a fost nepot de față lui Claudie, ce a împărățit Rîmul mai nainte de împărăția lui Dioclețian și Carin. Deci Consta tatăl marelui Constantin pre carele l-a născut din Elena, a avut și alți feciori dintr-altă femeie anume Teodora, care a fost față împăratului Dioclețian Erculie: Aceasta a născut Constei pe Constantie tatăl Galiei, și al lui Iulian, pe Dalmat și pe Anibal, și pe o față anume Constandia, care a fost dată după Lichinie. Iară din Elena numai unul născut este marele Constantin, carele și moștenitor a fost al împărăției celei părintești.

Se povestește de Consta tatăl lui Constantin, cum că măcar de era și se arăta a fi închinător de idoli, după obiceiul cel vechi al rîmlenilor, însă nu se îndeletnicea așa întru slujirea idolilor, ca ceilalți închinători de idoli, ci spre Dumnezeu cel dintru înălțime se atîrna, și nădăjduia într-însul, și învăța și pre fiul său Constantin, a cere și a căuta ajutor de la purtarea de grijă cea dintru înălțime, iară nu de la idoli. Și se milostivea spre creștinii care se munceau și se omorau atuncea de la alți împărați păgîni. Și el nu gonea Biserica lui Hristos, ci mai ales o și apăra despre gonire, și aveau credincioșii odihnă supt stăpînirea lui, în părțile Apusului. Iară la Răsărit nu înceta încă gonirea, pentru că Maximian Valerie, nepotul lui Dioclețian stăpînea atuncea părțile Răsăritului. Erau la împăratul Consta mulțime de creștini întru feluri de feluri de dregătorii, slujindu-i la palaturile lui, și împăratul vrînd arătat ca să cunoască care dintre dînșii sînt bărbați buni desăvîrșiți și statornici întru credință, a făcut un lucru ca acesta: toată curtea sa cea împărătească o a chemat și a grăit: De-mi este mie cinevași credincios, și voiește ca să fie în palaturile mele, acela să se închine dumnezeilor mei, și împreună cu mine să aducă lor jertfe, și-mi va fi mie prieten adevărat, și ne va sluji nouă întru dregătoria sa, învrednicindu-se de la noi de mai multe cinsti, iară de nu va vrea cineva să se închine dumnezeilor mei, acela să se ducă din palaturile mele unde va vrea, pentru că nu pot împreună a fi, cu cei de altă credință. Aceasta zicînd împăratul, era ca să vadă împărțită în două părți curtea lui, căci care erau adevărați robi ai lui Hristos, aceia se despărteau deosebi și lăsînd boieriile și cinstile lor, au început a ieși din palaturile cele împărătești. Iară care iubeau lumea aceasta și mărirea ei, mai mult decît pre Hristos Dumnezeu, aceia au primit cuvintele împăratului, și s-au mutat la închinăciunea idolilor. Deci împăratul oprind pe creștinii cei adevărați a grăit lor: De vreme ce vă văd pre voi cum că slujiți cu credință Dumnezeului vostru, iată pre voi vă voiesc ca să vă am mie slugi, prieteni și sfetnici, căci nădăjduiesc cum că în ce chip sînteți credincioși Dumnezeului vostru, așa și mie îmi veți fi credincioși. Iară cei ce au primit a se abate de la Hristos, și a se închina idolilor, le-a zis: Pre voi nu vă voiesc nicicum a vă avea în curtea mea, pentru că dacă Dumnezeului vostru nu ați păzit credința, apoi mie cum îmi veți fi credincioși? Și așa rușinați i-a izgonit de la fața sa. Deci arătat este cît era de bun împăratul acela, și milostiv către creștinii cei adevărați. Și mergînd în Bretania, și căzînd în boală de moarte, împărăția sa o a lăsat fiului său Constantin cel născut din Elena, fiindcă pre acesta îl iubea mai mult decît pre toți fiii săi cei născuți dintr-alte muieri, și așa Consta împărat, s-a săvîrșit.

Iar Constantin, după moartea tătîne-său, primind stăpînirea cea împărătească, cu bunăvoința tuturor oștilor, căci era iubit tuturor ca o odraslă bună a rădăcinii celei bune, a auzit de aceasta

Maxentie Erculie, și fiind cuprins de pizmă, a îndemnat pe oarecare senatori în Rîm dîndu-le lor multe daruri, făgăduindu-le încă și mai multe, și a luat scaunul împărăției făcîndu-se singur stăpînitor împărat al Romei. Măcar deși nu binevoia norodul Rîmului și toată oastea. De carele după ce se făcu înștiințare lui Constantin, nu s-a mîniat pre dînsul, ci mai ales l-a și primit pre dînsul, și a trimis pre solii săi cei făcători de pace, lăsînd pre Maxentie a împărăți în Rîm. Iar el însuși se îndestula cu Bretania și cu laturile cele hotarnice cu aceasta. Iar Maxentie n-a vrut pacea cu Constantin, nici îl numea pre dînsul împărat, ci singur dorind a fi însuși stăpînitor în tot pămîntul și laturile oblăduirii celei rîmlenești, și întemeindu-se în Rîm, a început a face norodului multă răutate, nu numai pre creștini gonindu-i, ci și pre păgînii lui îi muncea, și pre senatorii cei cinstiți îi omora, și averile lor jefuindu-le, și casele cele de bun neam silindu-le viețuia cu necurăție. Pentru că răpea muierile și fetele senatorilor spre pîngăriciunea sa. Și se îndeletnicea foarte în fermecătorii și în ursitori. Și era tot Rîmului foarte greu și urît, pentru prea cumplită tirănie și prea pîngărită viețuirea lui. Deci rîmlenii, au trimis pre sub ascuns către Constantin împăratul carele petrecea în Bretania împreună cu maică-sa Elena, rugîndu-l pre dînsul ca să vie și să-i izbăvească pre ei de muncitorul acela. Iară Constantin a scris mai întîi lui Maxentie, frățește sfătuindu-l pre dînsul, ca să înceteze despre o tiranie ca aceea. Iară Maxentie, nu numai că nu l-a ascultat pre dînsul și nu s-a îndreptat, ci s-a făcut și mai amar, și s-a gătit cu război asupra lui Constantin, cu totul nevrînd a-l avea pre el împărat deopotrivă cu dînsul. Deci Constantin auzind de Maxentie cum că petrece neîndreptat, mai ales cum că și mai spre amar se lățește, și strînge împotriva lui polcuri ostășești cu multă plată, s-a sculat și a mers cu război asupra lui, și văzînd puterea oștilor sale cum că nu e multă, și lîngă aceasta cugetînd și fermecătoriile cele rele ale lui Maxentie, a început a gîndi, pentru că știa cum că Maxentie mult sînge omenesc a vărsat spre facerea fermecătoriilor, și mulți prunci, fete și muieri îngrecate a junghiat spre jertfirea dracilor, milostivi luiși făcînd pre zadarnici dumnezeii lui, spre care se nădăjduia. Deci știind Constantin, cum că împreună cu Maxentie era mare putere drăcească, a început a se ruga unuia Dumnezeu oblăduitorul cerului și al pămîntului, pe Carele neamul creștinesc Îl cinsteste, pentru ca să-i dăruiască lui un chip de biruință asupra tiranului. Deci rugîndu-se el cu osîrdie, i s-a arătat întru amiazăzi chipul Crucii Domnului, închipuită fiind cu stele strălucitoare mai mult decît soarele, și scrisoare pre dînsa: Cu aceasta să biruiești. Și aceasta au văzut și toate oștile, între care era și Artemie Duxul, (carele pre urmă a fost muncit de Iulian, pentru Hristos), și s-au minunat. Iar mai mulți între dînșii au început a se teme, căci între păgîni, chipul Crucii era semn de nenorocire și de moarte: Căci tîlharii și făcătorii de rele pe cruce erau căzniți cu moarte. Deci s-au înfricoșat oștile ca nu cumvași războiul lor să fie cu rea norocire, și împăratul Constantin a fost întru o nedumireală mare, iară noaptea dormind el singur, i s-a arătat lui Hristos Domnul, și iarăși i-a arătat arătatul semn al cinstitei Crucii, și i-a grăit lui: Fă o asemănare a semnelui acestuia, și să poruncești să-l poarte înaintea polcurilor, și nu numai pre Maxentie, ci și pre toți vrăjmașii tăi vei birui. Și sculîndu-se împăratul a povestit boierilor săi vedenia sa, și chemînd argintari iscusiți, a poruncit lor ca să facă cinstita Cruce (după chipul semnelui celui arătat) din aur, și din giuvaeruri și din pietre scumpe, încă a poruncit și tuturor oștilor sale a închipui semnul Crucii pre toate armele lor, pre coifuri și pre paveze. Iară răul credincios Maxentie, înștiințîndu-se de venirea lui Constantin în Italia către Rîm, cu multă îndrăznire, a scos oștile cele rîmlenești și s-a oștit împotriva marelui Constantin. Iară Constantin a poruncit să poarte cinstita Cruce înaintea polcurilor oștilor sale,

și după ce s-a lovit cu Maxentie, atuncea cu puterea cinstitei Cruci, a fost biruit Maxentie, și din oștile lui mulțime a fost tăiată, iar Maxentie însuși de fugă s-a luat, gonit fiind de Constantin, și fugind el peste podul cel făcut de dînsul peste apa Tiberului, cu puterea lui Dumnezeu s-a rupt podul, și s-a înecat ticălosul în rîu împreună cu oastea sa, ca și faraon cel de demult, și s-a umplut rîul de călăreți și de cai întrarmați. Iară marele Constantin cu biruință a mers în Rîm, și tot norodul cu mare bucurie și cu cinste l-a întîmpinat pre dînsul, iară el mare mulțumită a înălțat lui Dumnezeu celui ce a dat lui biruință asupra tiranului, prin puterea cinstitei și de viață făcătoarei Cruci. Iară spre pomenirea preaslăvitei biruinței acesteia, a pus o Cruce în mijlocul cetății Rîmului pre un stîlp înalt de piatră, și a scris deasupra: Cu acest semn mîntuitor, slobozită este cetatea din jugul tiranului. Războiul al doilea a avut împotriva bizantianilor a cărora mica cetate Bizantia odinioară oareșicare grec anume Bizis, în vremea lui Manasie împăratul jidovilor, o zidise întru numele său, despre care Constantin de două ori fiind biruit, întru mare mîhnire a fost, și seara fiind și ridicîndu-și ochii săi la cer a văzut o scriere alcătuită de stele, închipuind acestea: Cheamă-Mă pre Mine în ziua necazului tău, și te voi izbăvi pre tine, și Mă vei proslăvi pre Mine. Și înspăimîntat făcîndu-se, iarăși și-a ridicat ochii săi la cer, și a văzut o Cruce de stele ca și mai nainte închipuită pre cer, și împrejurul ei scrisoarea aceasta: Cu acest semn vei birui; și așa fiind Crucea purtată înaintea polcurilor, a biruit pre vrăjmașii săi, și pre Bizantia cetatea acelora o a luat. Iară al treilea război avînd el cu tătarii la rîul Dunării, iarăși i s-a arătat pre cer mîntuitoare arma Crucii, și a făcut biruință precum și mai nainte, și de aicea Constantin împărat cunoscînd puterea lui Hristos celui răstignit pre Cruce, și pre Acesta crezîndu-L a fi Unul Adevărat, s-a botezat împreună cu maică-sa Elena cea vrednică de laude. Iară pentru botezul lui Constantin așa se povestește: Cu orînduiala lui Dumnezeu, Celui ce toate le orînduiește spre folosul oamenilor: Constantin împărat, a căzut într-o lepră foarte cumplită și nevindecată, și de la creștet pînă la picioare era peste tot cu bube, și mulți prea înțelepți doctori și vrăjitori au fost aduși către dînsul, nu numai din stăpînirea rîmlenească, ci și din Persida, însă nu a dobîndit nici o ușurare întru durerile sale. Iară mai pre urmă preoții Diei din Capitolia, venind la împăratul, i-au zis: De nu-ți vei face ție scaldătoare din sîngiurile pruncilor celor mici, și să te speli într-însele cald fiind, apoi nu-ți este ție cu puțință a te tămădui, iară de vei face așa, îndată vei fi sănătos, și nu-ți este ție altă tămăduire fără decît aceasta. Și a trimis împăratul pretutindenea ca să adune prunci mici spre gătirea scaldătoarei lui din sîngiurile pruncilor, și au adunat în Capitolia mulțime de prunci care sugeau țîțele maicilor lor, și sosind ziua întru care avea a se face junghierea pruncilor, a venit împăratul în Capitolia, pentru că acolo au avut preoții gătită scaldătoarea de sîngiuri, și iată a alergat mulțime de muieri care smulgîndu-și cosițele sale și cu unghiile zgîrîndu-și obrazele lor, strigau și plîngeau cu amar, și întrebînd împăratul, ce este pricina unei plîngeri ca acesteia a lor, s-a înștiințat cum că sînt maicile pruncilor celor adunați spre junghiere, și văzînd amară plîngerea lor și lacrimile, umilindu-se, a zis: O cît e de mare neomenia celor ce m-au sfătuit pre mine ca să vărs sînge nevinovat, nu este arătat oare fi-voi sănătos de mă voi spăla în sîngele celor nevinovați, măcar de aș fi și cunoscut luminat cum că mă voi vindeca, apoi mai bine-mi este pentru ca să sufăr eu singur durere, decît să vărs sîngele la atîta mulțime de prunci care nu mi-au făcut mie nici un rău, și a umple de neîncetată plîngere și mîhnire pe maicile lor. Aceasta zicînd s-a întors la palaturi, și a poruncit ca să dea maicilor pre pruncii lor întregi, încă și aur din comorile cele împărătești dînd fieștecăreia, le-a slobozit cu pace. Iară Preabunul Dumnezeu, văzînd o milostivire a lui ca aceasta, i-a făcut lui

răsplătire cu îndoită sănătate, cu cea trupească, și cu cea sufletească. Pentru că a trimis către dînsul pre sfinții verhovnicii lui apostoli pre Petru și pre Pavel. Care (dormind el) i s-au arătat în vis stînd înaintea patului lui, și i-a întrebat împăratul pre dînșii cine sînt, și de unde? Iară ei i-au zis: Noi sîntem Petru și Pavel apostolii lui Iisus Hristos, trimiși de la Dînsul către tine, pentru ca să te povățuim pre tine în calea mîntuirii, și ca să-ți spunem ție scaldătoarea întru care vei să dobîndești sănătatea trupului și a sufletului, și ca să-ți făgăduim ție viață veșnică de la Dumnezeu pentru această vremelnică, drept cea dăruită slobozenie de la tine pruncilor căci i-ai iertat pre ei. Cheamă dară către sineți pre episcopul Silvestru, carele este ascuns în muntele Soractesului pentru frica, și ascultă învățătura lui, și acela va arăta ție o baie întru care te vei curăți de toate spurcăciunile, și cu sufletul și cu trupul vei fi sănătos. Aceasta zicîndu-i sfinții apostoli, s-au dus de la dînsul. Și împăratul deșteptîndu-se din somn, s-a minunat de cele ce văzuse, și iată după obicei a intrat doctorul la dînsul, și el a zis doctorului: De acum înainte nu-mi mai trebuiește doctoriile voastre, căci mă nădăjduiesc întru ajutorul lui Dumnezeu, și l-a trimis înapoi de la sineși. Și îndatăși a poruncit ca pretutindenea să caute pre episcopul Silvestru, și cu cinste să-l aducă către sineși. Și găsit fiind Silvestru și adus către împăratul, l-a primit pre el împăratul cu cinste și cu dragoste. Pentru că singur sculîndu-se l-a întîmpinat, și prietenește l-a îmbrățișat pre dînsul. După aceasta l-a întrebat pre dînsul zicîndu-i: Sînt vreoareșicare dumnezei la voi care să se numească Petru și Pavel. Silvestru i-a răspuns: Este la noi o împărate Carele a zidit cerul și pămîntul și toate cele ce sînt într-însele. Iară pre care îi grăiești tu Petru și Pavel, aceștia nu sînt dumnezei, ci robi lui Dumnezeu, care au propovăduit numele lui Hristos în lume, iar mai pre urmă și sîngele lor și-au vărsat pentru Dumnezeul lor, de Neron. Iară împăratul auzind aceasta s-a bucurat și a zis: Rogu-te pe tine episcoape, arată-mi mie asemănarea acestora, dacă o ai pre icoană închipuită, pentru ca să cunosc luminat de sînt aceștia care mi s-au arătat mie în vis. Iară Silvestru îndată a trimis diaconul său ca să aducă icoana sfinților apostoli Petru și Pavel. Și văzînd împăratul fețele apostolilor închipuite, a zis: Cu adevărat aceștia sînt pre care am văzut eu, și a povestit cu deamăruntul toată vederea sa către episcopul. Și l-a rugat pre dînsul ca să arate lui o baie ca aceasta, întru care să-i fie cu puțință să se curățească de lepra cea trupească și sufletească, după grăierea apostolilor celor ce i s-au arătat lui întru vedenie. Iară sfîntul episcop Silvestru a zis împăratului: Nu se cuvine ție într-alt fel o împărate a intra întru acea scaldătoare, de nu vei crede mai întîi fără îndoială întru acel Dumnezeu pre Care L-au proslăvit apostolii cei care ți s-au arătat ție. Împăratul a răspuns, de nu aș fi fost crezut pre Iisus Hristos că este Dumnezeu Unul adevărat, eu nici odinioară nu te-aș fi chemat pre sfinția ta către mine. Și i-a grăit lui sfîntul: Ți se cuvine ție mai nainte a posti, și cu rugăciunea și lacrimile, și prin mărturisirea păcatelor tale milostiv să faci pre Dumnezeu. Deci degrabă porfira și coroana ta pînă în șapte zile, și te încuie întru cămările mai dinlăuntru ale palaturilor tale, și întru tîrsini și în cenușă îți fă pocăința plîngînd, și aruncîndu-te pre sineți pre pămînt, și poruncește ca să închidă capiștile cele idolești, și să înceteze jertfele lor, și pre creștinii care sînt întru izgonire îi slobozește. Și celor ce șed în legături, făgăduiește-le slobozire. Fii bun celor ce te roagă pre tine, și toată cererea cea dreaptă le plinește, și din averea ta dă săracilor milostenie din destul. Și s-a făgăduit împăratul toate acestea a le plini cu lucrul. Iar episcopul punîndu-și mîinile peste dînsul, s-a rugat, și oglašîndu-l pre dînsul s-a dus, și pre toți credincioșii adunîndu-i, le-a poruncit lor așîderea să se postească, și să se roage ca să înceteze gonirea deasupra Bisericii lui Dumnezeu. Și întunericul închinării idolilor să se izgonească, și lumina cea mîntuitoare să

strălucească tuturor, și sosind ziua a șaptea, a venit sfântul la împăratul, și învățându-l pe dânsul mult de tainele sfintei credințe celei întru Preasfânta Troiță, i-a gătit lui scăldătoarea sfântului Botez, întru care după ce a intrat împăratul, și l-a cufundat pre dânsul sfântul Silvestru, chemînd peste dânsul numele Preasfintei Troițe, de năprasnă a strălucit lumină mare din cer, mai mult decît razele soarelui, și s-a umplut casa de negrăită strălucire, și îndatăși s-a curățit împăratul de lepră, care toată rămăsese în apă, căzînd după trupul lui ca niște solzi de pește, și a ieșit din scăldătoare sănătos, atîta cît nu se vedea nici semn de ranele cele ce fusese pe trupul lui. Și îmbrăcîndu-se în haine albe, singur a mărturisit, cum că după ce l-a afundat în apă, simții, (zicea) o mîină dintru înălțime și atingîndu-se de mine. Și îndată a dat poruncă, ca nimenea să nu îndrăznească ca să hulească pre Hristos, și să facă rău creștinilor. Și întru împărăteasca curtea sa, a zidit o biserică întru numele lui Hristos Mîntuitorul, și a poruncit ca fără oprire să se boteze toți cei ce voiesc ca să se facă creștini, și hainele cele albe, cele pentru Botez, să se ia din vistieriile cele împărătești. Și în ceasul acela s-a botezat mulțime multă de norod, și din zi în zi, se înmulțea Biserica lui Hristos, iar închinăciunea idolilor se împuțina, și mare bucurie s-a făcut credincioșilor, care atîta mulțime era în Roma, cît putea ca să izgonească din cetate pre toți cei ce nu vreau ca să se facă creștini. Dar împăratul a oprit pre norod zicînd: Nu voiește Dumnezeu nostru, fiind cinevași silit fără voia lui ca să vie către Dînsul. Ci dacă cineva din însăși voirea lui și cu cuget bun va veni către El, întru acela El binevoiește, și cu milostivire îl primește pre acesta. Deci după cum va vrea cinevași așa să creadă cu slobozenie, și să nu gonească unul pre altul. Cu acest răspuns împărătesc, mai mult s-a bucurat norodul, cum că slobod lasă viața tuturor, pre fieștecarele întru a sa credință, și volnică voire. Și nu numai în Rîm s-a făcut bucurie credincioșilor, ci și în toată lumea, pentru că pretutindenea slobozea din legături și din temnițe pre credincioșii cei munciți pentru Hristos, și se întorceau dintru închisori mărturisitorii lui Hristos, și cei ce erau ascunși în munți, și în pustietăți pentru frica muncitorilor, fără temere veneau la ale sale. Și gonirea s-a alinat pretutindenea, și muncirea a încetat.

După aceasta binecredinciosul împărat Constantin, a vrut ca întru numele său să zidească cetate întru Ilia, unde precum povestesc a fost războiul troadenilor împreună cu elinii, ci prin înștiințarea cea dumnezeiască, i s-a făcut lui oprire de a zidi acolo cetate, și i s-a dat poruncă, ca mai ales să zidească aceasta în Bizantia. Deci supunîndu-se voinii celei dumnezeiești, a zidit cetate în Bizantia, mare și preaslăvită, și cu toate frumusețile o au împodobit, și o a numit pre dînsa întru numele său, CONSTANTINOPOL, întru carele și scaunul său din Rîmul cel vechi l-a adus, și a poruncit ca să se numească RÎMUL CEL NOU, și o a pus pre aceasta întru apărarea lui Dumnezeu. Și răul credincios Arie, cu eresul lui tulburînd atuncea Biserica lui Hristos, a vrut bine credinciosul împăratul acesta, luminat a ispiti cele ce sînt pentru sfînta credință. Și a poruncit ca să se facă soborul cel mare a toată lumea în Niceea, și s-au adunat sfînții părinți trei sute și optsprezece și au alcătuit pravoslavnicele dogme ale sfintei credințe. Iară pre Arie și pre eresul lui l-au blestemat, și s-a făcut acest sobor a toată lumea întîi, carele săvîrșindu-se, atunci împăratul Constantin a trimis pre fericita maică-sa Elena cu multă avere la Ierusalim ca pre o foarte iubitoare de Dumnezeu, spre căutarea cinstitei Crucii Domnului, iară ea mergînd la Ierusalim, a văzut sfintele locuri, și le-a curățit de spurcăciunea idolească. Și cinstitele moaște feluri de feluri de sfinți le-a scos la lumină. Și era atuncea în Ierusalim patriarh Macarie, carele cu cuvioasă cinste a întîmpinat pre împărăteasa. Iară fericita împărăteasă Elena, vrînd ca să caute făcătoarea de viață Crucea Domnului cea ascunsă de

jidovi, a chemat pre toți jidovii, și i-a întrebat pre dînșii ca să arate ei locul unde este ascunsă cinstita Cruce a Domnului, și lepădîndu-se ei a nu ști, împărăteasa Elena, cu munci și cu moarte i-a înfricoșat. Iară ei au arătat împărătesei pre un oarecare bărbat bătrîn cu numele Iuda, zicînd cum că acela poate ca să o arate împărătesei ceea ce caută, fiindcă este fecior al unui proroc cinstit, și făcîndu-se multă ispitire, și Iuda lepădîndu-se a spune, a poruncit împărăteasa ca să-l arunce pre el într-o groapă adîncă, întru care petrecînd vreo cîtevași zile, s-a făgăduit a spune, și scoțîndu-l pre dînsul, a venit la un loc unde era un munte mare nămolit cu nisip și cu pietre, pre carele Andrian împăratul Rîmului zidise capiște dumnezeoei Venera, sau Afrodita. Și întru aceea pusese idolul ei. Și Iuda acela, acolo a arătat a fi ascunsă Crucea Domnului.

Iară împărăteasa Elena a poruncit ca să risipească capiștea cea idolească. Și țărîna și pietrele să le sape și să curețe locul.

Iară Macarie patriarhul la locul acela rugîndu-se, iată a ieșit miros cu bună mireasmă, și îndatăși mormîntul și locul căpățînii se arătară la răsărit, și lîngă acestea au aflat îngropate trei cruci, apoi găsiră cinstitele piroane, și toți nedumerindu-se care ar fi Crucea lui Hristos, întru acea vreme s-a întîmplat de se scotea un oareșicare mort spre îngropare. Atuncea patriarhul Macarie a poruncit celor ce-l duceau ca să stea, și punînd crucile pre cel mort cîte una, și după ce au pus Crucea lui Hristos, îndatăși a înviat mortul, și s-a sculat viu cu puterea dumnezeieștii Crucii Domnului. Iară împărăteasa cu bucurie primind cinstita Cruce, s-a închinat ei și o a sărutat pre dînsa, așîderea și tot singlitul cel împărătesc, carele era cu dînsa. Iară alții nu puteau să o vadă și să sărute Sfînta Cruce întru acea vreme pentru îmbulzeala. Și s-au rugat, ca măcar de departe să o vadă pre dînsa. Atuncea patriarhul Macarie al Ierusalimului, stînd într-un loc mai înalt, a înălțat cinstita Cruce arătîndu-o norodului, iară aceia au strigat, Doamne miluiește-ne. Și de atuncea s-a început praznicul Înălțării cinstitei Crucii, care se prăznuiește, în patrusprezece zile ale lunii lui SEPTEMBRIE. Iară împărăteasa Elena a păzit la sineși o parte din cinstitul lemn, așîderea și sfintele piroane, iară cealaltă parte punîndu-o într-un sicriu de argint, o a dat patriarhului Macarie, spre păzirea neamurilor celor ce vor fi de aici înainte. Atuncea Iuda acela cu mulțime de jidovi a crezut și s-a botezat, și a fost numit din sfîntul botez Chiril, carele după acestea a fost și patriarh Ierusalimului, și în zilele lui Iulian prea călcătorul de lege, pentru Hristos fiind muncit, s-a săvîrșit.

Iară sfînta împărăteasă Elena a poruncit în locurile cele sfînte ale Ierusalimului ca să se zidească biserici. Și mai întîi a poruncit a se zidi Biserica Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, unde și Sfîntul Mormînt al lui Hristos și cinstita Cruce au fost aflate.

Și iarăși a poruncit ca să zidească în Ghetsimani unde este mormîntul Preasfîntei Născătoarei de Dumnezeu, al cinstitei adormirii ei. Apoi și alte optsprezece biserici a zidit, și cu toate podoabele înfrumusețîndu-le, și cu cele de trebuință din destul înzestrîndu-le, a venit la ȚARIGRAD, aducînd cu sineși o parte din lemnul cinstitei și de viață făcătoarei Crucii, și sfintele piroane cu care a fost pironit trupul Domnului Hristos.

După aceasta nu după multă vreme s-a mutat către Dumnezeu, bine Lui plăcîndu-I, și a fost îngropată cu cinste.

Iară marele Constantin împăratul după mutarea sfîntei maicii sale Elenei, trăind ca la zece ani și mai ceva, a luminat cetatea cu tîrnosiri și cu praznice, și trecînd peste patruzeci și doi de ani ce a împărățit, a mers întru război asupra perșilor. Și într-un oareșicare sat într-un cîmp al Nicomidiei, a căzut în boală, și cunoscîndu-și sfîrșitul său că s-a apropiat, a făcut diată,

împărțind împărăția celor trei fii ai lui. Și slăbind cu trupul, și-a dat sfântul său suflet, în mâinile lui Hristos Dumnezeu Împăratul cerurilor. Și a fost adus la ȚARIGRAD, și cu slavă și cu cinste mare l-au îngropat în Biserica Sfinților Apostoli, la anii de la Hristos, 337.

Și a împărățit în Rîmul cel vechi, la anii de la facerea lumii, 7818, fiind al treizeci și doi împărat de la August Cesar. Și se face soborul lui în Sfînta Biserică cea mare, și la Sfinții Apostoli, și întru a sa dumnezeiască biserică de la Chinsterna, mergînd acolo patriarhul împreună cu împăratul și cu tot sfatul, cu Litie săvîrșind Dumnezeiasca Liturghie.

Și s-a săvîrșit Constantin împărat întru al patruzeci și doi de ani ai împărăției sale, însă fără două luni, iară toți anii de la nașterea lui a avut șasezeci și cinci. Iară acum viețuiește cu viață fără sfîrșire întru veșnică împărăția lui Hristos Dumnezeuul nostru, a căruia mărire și cinste este împreună cu Părintele, și cu Preasfîntul Duh, în vecii vecilor, Amin.